

Nr 195.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående särskilda kurser vid lärlingsskola med syfte att förbereda till inträde i teknisk fackskola; given Stockholms slott den 19 mars 1924.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Sam. Clason.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 19 mars 1924.

Närvarande:

Statsministern TRYGGER, ministern för utrikes ärendena friherre MARKS VON WÜRTEMBERG, statsråden MALM, EKEBERG, BESKOW, MALMROTH, HASSELROT, STRIDSBERG, LÜBECK, CLASON, WOHLIN, PETTERSSON.

Departementschefen, statsrådet Clason anför härefter:

Såsom jag i mitt yttrande till statsrådsprotokollet för den 2 januari 1924 (se statsverkspropositionen till 1924 års riksdag, bilagan åttonde huvudtiteln, punkt 180) meddelat, har skolöverstyrelsen i sin den 31 augusti 1923 dagtecknade skrivelse angående anslagsbehovet beträffande yrkesundervisningen för budgetåret 1924—1925 framlagt förslag rörande särskilda kurser vid lärlingsskola med syfte att förbereda till inträde i teknisk fackskola.

Särskilda kurser vid lärlingsskola med syfte att förbereda till inträde i teknisk fackskola.

Sedan beredningen inom departementet av denna fråga nu avslutats, an- håller jag att få underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning.

Skolöverstyrelsen har i förutberörda skrivelse den 31 augusti 1923 uti här ifrågavarande ämne anfört följande:

I proposition nr 335 till 1918 års riksdag angående omorganisation av den lägre tekniska undervisningen, sid. 30, anförde föredragande departementschefen följande i samband med frågan om inträdesfordringar till tekniska fackskolor:

»Särskilt vill jag härvid betona vikten av att förberedande kurser för meddelande av de för inträde vid fackskolorna erforderliga kunskaper varda upprättade i tillräckligt antal och på sådant sätt, att det vållar kursdeltagarna minsta möjliga avbräck i deras förvärvsarbete och minsta möjliga ekonomiska upppoffringar i övrigt. I likhet med de sakkunniga anser jag ändamålsenligast, att dylika kurser anordnas vid lärlings- och yrkesskolor.»

Detta yttrande refererades i riksdagens skrivelse nr 407 samma år, sid. 5, och lämnades utan erinran.

Vid realiserandet av ifrågavarande förberedande kurser hava dock i vissa fall framträtt svårigheter att inpassa kurserna inom ramen av den kommunala yrkesundervisningen, sådan denna är organiserad enligt 1918 och 1921 års riksdagsbeslut, och enligt den på dessa byggda yrkesskolstadgan. Och utan en sådan inpassning torde kunna ifrågasättas, huruvida de enligt gällande författning äro berättigade till erhållande av statsunderstöd.

Har det gällt lärjungar, som genomgått lärlingsskola, hava kurserna helt naturligt kunnat anordnas såsom ämneskurser på yrkesskolstadiet och hava då utgjort en direkt fortsättning av lärlingsskolans undervisning i de av dennas läroämnen eller de delar av sådana, i vilka prov skall avläggas vid inträde i fackskola. På samma sätt har saken kunnat ordnas i fråga om lärjungar, som i andra skolor kunna hava inhämtat ett kunskapsmått i ifrågavarande ämnen, som motsvarar lärlingsskolans. Då emellertid för personer av sistnämnda kategori minst 17 års ålder och 2 års yrkespraktik erfordras för inträde i yrkesskola, har överstyrelsen, i de fall, då sannolika skäl talat för att inträdessökande verkligen avsett att förbereda sig till inträde i fackskola, ansett sig med stöd av yrkesskolstadgans § 57 sista stycket böra medgiva dispens. Bortsett från den möjligheten att nyss berörda dispenser kunna bliva alltför vanliga och sålunda i viss mån föranleda en rekrytering av yrkesskolans ämneskurser, som icke varit avsedd, hava de dock icke hittills behövt givas i sådan omfattning att därav uppstått några egentliga olägenheter.

Mycket vanskligare ställer sig frågan, då det gäller personer, som i sin teoretiska utbildning icke nått den utveckling, som åtminstone i de ifrågavarande ämnena motsvarar lärlingsskolans kurs. Man skulle ju kunna anse, att den normala utvecklingsgången för dessa skulle vara att först genomgå lärlingsskola och därefter i yrkesskolans ämneskurser inhämta de ytterligare kunskaper, som erfordrades för inträde i fackskola. Denna väg skulle dock för dem, som redan från början vilja inställa sitt arbete med fackskolan som mål, medföra en avsevärd förbrukning av tid utan motsvarande gagn. Det är nämligen endast en mindre del av undervisningen i lärlingsskolan, som berör de ämnen, vilka ingå i inträdesfordringarna till fackskolorna. Den allra största delen däremot avser sådana ämnen, som visserligen i stort sett ingå i fackskolornas undervisning, men som där måste studeras ända från

början och på ett sätt, som på grund av lärjungarnas högre teoretiska förkunskaper måste bli i hög grad avvikande från lärlingsskolans. Genom att gå den nyss antydd vägen skulle sålunda framtvings ett dubbelarbete samtidigt som tiden för inhämtandet av föreskrivna inträdeskunskaper utsträcktes. Enligt gällande yrkesskolstadga kan lärlingsskola omfatta dels yrkesavdelningar (§ 2: 1), dels särskilda kurser för äldre arbetare (§ 2: 2). Sistnämnda slag av kurser, som till sin form äro jämförbara med yrkeskolans ämneskurser, men som på grund av sitt kunskapsinnehåll och sin utbildningsnivå måste hänföras till lärlingsskolan, hava i flera fall utnyttjats i syfte att förbereda till inträde i fackskola för sådana personer, som icke äga sådana förkunskaper, att de kunna hänföras till yrkeskolans ämneskurser. Då med äldre arbetare knappast kan avses andra än sådana, som fyllt 18 år och sålunda passerat den ålder, för vilken enligt yrkesskolstadgan lärlingsskolplikt kan beslutas, har även här stundom dispensvägen måst tillgripas för att ej från de till fackskola förberedande kurserna utestänga personer, som vid tidigare ålder vilja bereda sig för ett inträdesprov. Härvid har särskild hänsyn tagits till att inträde i fackskola kan vinnas redan efter fyllda 17 år.

I och med inrättandet av teknisk fackskola för maskinindustri i Eskilstuna har förevarande fråga fått ny aktualitet. Denna skola, som bildats genom omorganisation av förutvarande söndags- och aftonskolans i Eskilstuna högre kurs, har en från övriga fackskolor så tillvida avvikande organisation, att den är treårig med de två första årskurserna ordnade i form av aftonskola. Före omorganisationen byggde skolan på söndags- och aftonskolans lägre kurs, omfattande två arbetsår. I sin framställning om statens övertagande av den högre kursen i form av fackskola hemställde skolans direktion även om medgivanden att söndags- och aftonskolans lägre kurs finge upphöra och att i dess ställe finge inrättas en tvåårig kommunal lärlings- och yrkeskola med bidrag av statsmedel (1921 års statsverksproposition, bilagan åttonde huvudtiteln, sid. 640). Skolöverstyrelsen ansåg, att denna fråga borde behandlas i den ordning gällande yrkesskolstadga och anslagskungörelse föreskrevet, varför överstyrelsen icke fann anledning att då upptaga direktionens framställning i denna del till behandling (samma proposition sid. 642). Då Eskilstuna stad sedermera i vanlig ordning sökte understöd till kommunala lärlings- och yrkeskolor, visade det sig, att den förutvarande söndags- och aftonskolans lägre kurs icke — såsom denna skolas direktion hade tänkt sig — kunde inordnas i de kommunala lärlings- och yrkeskolorna, med mindre än att för ändamålet ansloges tre arbetsår, de två första i den egentliga lärlingsskolan och det sista i yrkeskolans. Den omfattande kurs i grundläggande teoretiska ämnen, varom här var fråga, kunde nämligen icke medhinnas i en lärlingsskola av stadgeenlig typ, ens om den anordnades med det högsta timantal, som yrkesskolstadgan medger, enär lärlingsskolans undervisning, som tidigare nämnts, till största delen måste ägnas åt rent yrkesutbildande ämnen, som icke ingå i inträdesfordringarna för inträde i fackskola. En av förutsättningarna för den särskilda form av fackskola, som inrättats i Eskilstuna, är emellertid, att där finnes en för inhämtande av erforderliga förkunskaper avpassad kurs, som utan onödig tidsutdräkt och med vederbörlig hänsyn till lärjungarnas förvärvsarbete leder till avsett mål. För att icke äventyra tillvaron av denna förberedande kurs, har överstyrelsen ansett sig böra fastställa undervisningsplan för densamma under namn av »lärlingsskolans särskilda kurs för dem, som

avse att söka inträde i maskinfackskolan i Eskilstuna och därvid för kursen föreskrivit samma inträdesfordringar, som enligt yrkesskolstadgan äro gällande för lärlingsskola. Vidare har överstyrelsen tilldelat densamma statsunderstöd enligt för lärlingsskola gällande grunder, därvid stödjande sig på anslagskungörelsen nr 705/1921 § 1: 1 e), i vilket författningsrum nämnes »annan närstående, ej förut nämnd anstalt för yrkesundervisning». Då emellertid fastställande av undervisningsplan och tilldelande av understöd i ifrågavarande fall dock synes överstyrelsen ligga på gränsen till vad som med angivna författningsrum avses, har överstyrelsen fastställt undervisningsplanen för kursen att gälla endast till och med den 30 juni 1924, för att riksdagen under tiden skulle medhinna att uttala sig i frågan.

Det synes överstyrelsen nödvändigt, att större möjlighet att inhämta erforderliga förkunskaper för inträde i fackskola genom ordnade kurser beredes dem, som under förberedelsetiden jämväl äro sysselsatta i förvärvsarbete och därvid skaffa sig föreskriven yrkespraktik. Härigenom skulle skapas en välbehörlig motvikt mot sådana inträdessökande, som påbörjat en utbildning vid allmänt läroverk, men som till följd av bristande begåvning och kanske även brist på energi måst avbryta sina studier där med realskolexamen och vilka för att på något sätt nyttiggöra denna examen sedan söka sig till fackskolorna utan att i verkligheten mera passa för studierna där än i det allmänna läroverket.

Behovet av dylika kurser framträder även starkt vid betraktande av det förhållandet, att många äldre arbetare nu söka sig till enskilda läroanstalter, där de utan inträdesfordringar men mot höga avgifter erbjudas en undervisning, som de utan nämnvärd ekonomisk uppoffring och utan avbrott i deras förvärvsarbete skulle kunna erhålla just i de kurser, som här avses.

För att ifrågavarande kurser med full anpassning för sitt ändamål skola kunna i erforderlig utsträckning anordnas inom ramen av författningens föreskrifter och utan att överstyrelsen skulle i alltför stor omfattning nödgas meddela dispens för inträde i kurserna, torde i yrkesskolstadgan uttryckligen böra angivas, exempelvis i ett nytt moment 3 i förstberörda § 2, att vid lärlingsskola må för arbetare, som uppfylla i § 16 för inträde i lärlingsskola föreskrivna villkor, och som avse att förbereda sig till inträde i teknisk fackskola, inrättas särskilda, för sist angivna ändamål avpassade kurser.

På grund av det anförda får överstyrelsen hemställa, det Kungl. Maj:tt måtte föreslå riksdagen medgiva, att vid lärlingsskola må för arbetare, som uppfylla de för lärlingsskola föreskrivna inträdesfordringarna och som avse att vinna inträde vid teknisk fackskola, inrättas särskilda för detta ändamål avpassade kurser med samma rätt till statsbidrag som gäller för lärlingsskola i övrigt.

På begäran hava från skolöverstyrelsens yrkesskolavdelning lämnats närmare upplysningar angående den beräknade omfattningen av här ifrågavarande kurser och den sannolika kostnaden för desamma, vilka upplysningar innefattas i en av undervisningsrådet Vilh. Berglund avgiven promemoria av följande innehåll:

Under arbetsåret 1923—1924 finnas kurser för ifrågavarande ändamål anordnade i Eskilstuna, Härnösand, Malmö och Västerås. Omfattningen av desamma i fråga om ungefärligt timantal per kurs framgår av följande tablå, där L angiver, att kursen betraktas som lärlingsskolans särskilda kurs

och Y att kursen anses tillhöra yrkesskolan (uppdelningen beror på olikheten i inträdesfordringar):

Ort	Stadium	Hela timantalet cirka
Eskilstuna	L	1,200
Härnösand	L	500
Malmö	Y	450
Västerås	L	1,200
»	Y	700

Som av tabblån framgår, är kursernas omfattning mycket olika, beroende främst därpå att lärjungematerialet är mycket växlande till sina förutsättningar. Att kursen i Härnösand erhållit så ringa omfattning beror därpå, att den är igångsatt under innevarande år och att lärlingskolstyrelsen önskat se resultatet av ett års arbete, innan definitivt bestämdes, om kursen skulle utökas till två arbetsår, alltså till dubbla det angivna timantalet. I regel torde man böra utgå från att en kurs, som ej förutsätter förut genomgången lärlingskola, bör omfatta åtminstone omkring 1,000 timmar.

För innevarande arbetsår torde statsunderstöden till de kurser, som tillhöra lärlingskolan, uppgå till högst 8,700 kronor, varav 7,743 kronor från ordinarie anslaget och 957 kronor av extra anslaget. Det kan dock förmodas, att de understöd, som rekvideras, i verkligheten ej obetydligt understiga nämnda belopp, enär i sådana ämnen, där undervisningen bedrivs individuellt, samundervisning anordnas med andra till lärlings- och yrkesskolorna hörande kurser, så snart antalet lärjungar sådant medgiver.

Om ifrågavarande kurser i lärlingskolan erhålla sådan i författning given form, att inträdesfordringarna i fråga om ålder bliva avpassade efter det verkliga behovet, synes det vara antagligt, att kurser komma till stånd på ytterligare ett antal orter med mera utpräglad industriell verksamhet. Endast i ett mindre antal fall torde dock antalet lärjungar bliva så stort, att kurserna kunna kräva särskilda läraravdelningar, medan i övriga fall ifrågavarande kursers lärjungar lämpligast böra undervisas gemensamt med andra förefintliga kurser, vilkas undervisning bedrivs under sådan form och på ett sådant stadium, att samundervisning möjliggöres. Såvitt överstyrelsen för närvarande kan bedöma, torde antalet orter, där inom de närmaste åren kurser av ifrågavarande slag komma att anordnas med egna läraravdelningar, böra uppskattas till omkring 6 å 7. Med en beräkning av 1,000 timmars undervisning per kurs skulle det erforderliga statsunderstödet efter 2 kronor 67 öre per timme uppgå till omkring 16,000 å 18,000 kronor och efter 3 kronor per timme till omkring 18,000 å 21,000 kronor.

Statskontoret har den 17 mars 1924 avgivit infordrat utlåtande i ärendet och därvid förklarat sig icke hava funnit anledning till erinran mot skolöverstyrelsens förslag.

Vad skolöverstyrelsen anfört synes mig beaktansvärt. Det måste givetvis befrämja resultatet av de tekniska fackskolornas undervisningsverksamhet,

Departementschefen.

om möjlighet öppnas för mera studiebegåvade ynglingar, vilka för sin utkomst äro sysselsatta med förvärvsarbete, att på jämförelsevis kort tid förvärva de för inträde i fackskola erforderliga förkunskaperna. Då emellertid kurser av här ifrågasatt typ i viss mån falla vid sidan av det program, som lärlingsskolan syftar att förverkliga, och endast på en del platser torde vara motiverade, synes mig lämpligt, att statsbidrag för dylika kurser utgå blott i de fall, då skolöverstyrelsen prövar särskilda skäl föreligga för deras inrättande. Enär härvid det för närvarande närmast gäller att pröva sig fram, i vad mån kurser av denna art kunna på ett tillfredsställande sätt fylla den avsedda uppgiften att förbereda för inträde i tekniska fackskolor, förutsätter jag, att skolöverstyrelsen vid sagda prövning framgår med en viss försiktighet, till dess nödig erfarenhet vunnits. Under sådana förhållanden lära under den närmaste tiden dessa statsbidrag icke behöva avsevärt överstiga vad i enlighet med den av skolöverstyrelsen tillämpade praxis redan nu för ändamålet utgår. Såsom jag vid avlåtande av årets statsverksproposition redan anført (bilagan åttonde huvudtiteln, punkt 180), synes genom nu förordade förslag någon höjning av det ordinarie förslagsanslaget å 600,000 kronor till understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning icke vara erforderlig.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen medgiva,

att vid lärlingsskola må — där skolöverstyrelsen prövar särskilda skäl därtill föreligga — för elever, som uppfylla de för lärlingsskola föreskrivna inträdesfordringarna och som ärna söka vinna inträde vid teknisk fackskola, inrättas särskilda för detta ändamål avpassade kurser med samma rätt till statsbidrag, som gäller för lärlingsskola i övrigt.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

C. A. Löwenhielm.